

LAUSUNTO ESPOON KIRKKOJÄRVEN
LUONTOARVOISTA JA NIIDEN
VAIKUTUKSESTA KAAVASUUNNITTELUUN

Rauno Yrjölä

Ympäristötutkimus Yrjölä Oy
2007

Sisällys:

<i>Johdanto</i>	2
<i>Selvitysalueen raja</i>	2
<i>Kasvillisuustyyppien arviointi</i>	3
<i>Linnusto</i>	6
<i>Luontoarvojen vaikutus kaavoitukseen</i>	7
<i>Yhteenveto</i>	9
<i>Kirjallisuus</i>	10

Johdanto

Espoon kirkon itäpuolella on aiemmin sijainnut Kirkkojärvi, joka on aikoinaan kuivattu. Joen pohjoispuolella, Kirkkokadun ja Turunväylän välissä on nykyisin golfkenttä. Joen eteläpuoli Kuninkaantien lukion itäpuolella on pääasiassa erilaisia ojitettuja tulvaniittyjä.

Alueella ei ole voimassa olevaa asemakaavaa. Espoon kaupunginhallitus päätti 19.12.2000 käynnistää Espoonjokilaakson yleissuunnittelun Espoon keskuksen ja Bembölen välisellä alueella. Samalla päätettiin järjestää maisema-arkkitehtuurikilpailu, joka pidettiin vuonna 2002. Sen voittajatyö oli 'Muistojen aalloilla', jonka suuntaviivojen perusteella suunnittelua on edistetty (Susi-Wolff ym. 2003). Suunnitelmassa on esitetty mm. nykyisen suoran jokiuoman muotoilua uudelleen mutkittelevammaksi uomaksi.

Selvitysalueelta on tehty maisemasuunnittelun pohjaksi luontoselvitys jo vuonna 2001 (Kiirikki). Selvityksessä on kartoitettu alueen kasvillisuus ja linnusto sekä annettu arvio alueen luontoarvoista ja suuntaviivoja kaavoitukselle. Tehdyssä selvityksessä alueella ei havaittu uhanalaisia lajeja tai luonto- ja lintudirektiivin mukaisia lajeja.

Espoon kaupunki tilasi kesällä 2007 Ympäristötutkimus Yrjölä Oy:ltä tämän täydentävän lausunnon Kirkkojärvenpuiston luontoarvoista ja niiden mahdollisesta vaikutuksesta kaavoitukseen. Selvityksen aikana alueelle tehtiin maastokäynnit 7.7. ja 9.8.2007. Maastokäynneillä tarkasteltiin alueen luontotyyppisiä ja kasvillisuutta, tehtiin yleispiirteinen kasvillisuuskuviointi ja kirjattiin ylös mielenkiintoisimmat lintuhavainnot. Havainnot täydentävät Kiirikin (2001) alueella tekemää varsinaista luontoselvitystä.

Selvitysalueen raja

Selvitysalue on Kirkkotien ja Turunväylän välinen alue. Pohjoispuolella aluetta rajaa golfkenttä, eteläpuolella asutus. Eteläpuolen rajana toimii Kuninkaantien lukiolta itään kulkeva kävelytie. Alue on esitetty kuvassa 1.

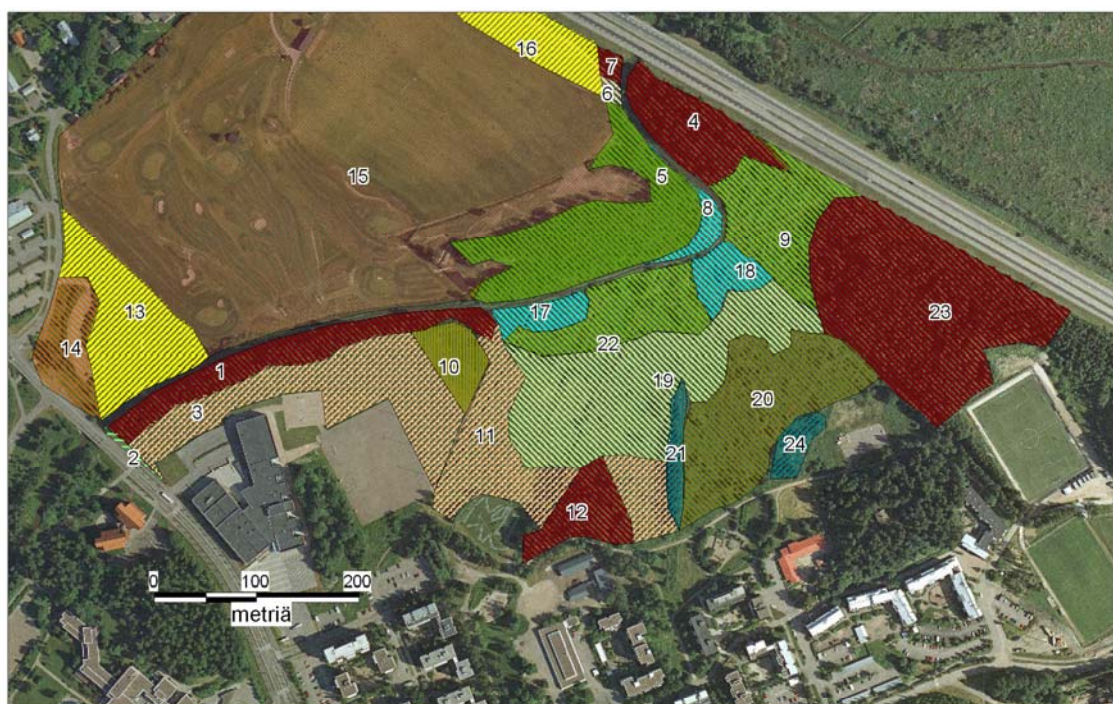
Kuva 1. Kirkkojärven alue. Kuvan keskellä kulkee Espoonjoki. Sen pohjoispuolella on golfkenttä ja eteläpuolella tulvaniittyjä. Kuninkaantien lukio ja sen itäpuolella oleva hiekkakenttä ovat Kirkkotien varressa. Niistä itään lähtee rajana toiminut kävelytie, joka johtaa jalkapallokentälle. Kävelytien pohjoispuolella oleva pienoisgolf on heti hiekkakentän kaakkoispuolella ja skeittipuisto erottuu harmaana alueena ennen jalkapallokenttää.

Kasvillisuustyyppien arviointi

Alueen kasvillisuustyyppit tarkistettiin maastokäynneillä 7.7. ja 9.8.2007. Tarkistuksen teki Rauno Yrjölä. Kasvillisuustyyppit rajattiin kartalle maastohavaintojen ja ilmakuvan avulla. Osa rajoista on hyvin selkeitä, osassa tyyppi vaihtuu toiseksi ilman selvää rajaa. Kuvioiden kasvillisuus luokiteltiin vertailtavuuden vuoksi mukaillen Kiirikin (2001) selvitystä.

Maastokäyntien aikana pidettiin myös listaa havaituista putkilokasveista. Lista ei ole täydellinen selvitys kasvilajistosta, sillä varsinaisesti ei kasvilajeja pyritty etsimään, vaan lajistoa käytettiin hyödyksi arvioitaessa luontotyyppiä. Lajien määritysapuna käytettiin Retkeilykasviota (Hämet-Ahti ym. 1998) sekä Suurta Pohjolan Kasviota (Mossberg & Stenberg 2006).

Kasvillisuuden kuviointi on esitetty kuvassa 2. Alueella havaitut kasvilajit on lueteltu liitteessä.

Espoon Kirkkojärvi 2007 Kasvillisuuskuviot	
	Golfkenttä (1)
	Heinävaltainen tulvaniitty (1)
	Hylätty pelto (2)
	Järviruoko-ruokohelpi-tulvaniitty (3)
	Koirapuisto (1)
	Koivuvaltainen rantametsä (1)
	Leppä-koivuvaltainen metsä (5)
	Paju-suurruoho-tulvaniitty (1)
	Pajuvaltainen tulvaniitty (2)
	Puustomainen alue (1)
	Rantaniitty (1)
	Reunapensaikko (2)
	Suurruohoniitty (2)
	Tienvarsi (1)

Kuva 2. Kirkkojärven kasvillisuuskuviot kesällä 2007.

Joen pohjoispuolella, golfkentän länsipuolella on hylätty pelto (kuvio 13), jolla kasvaa mm. runsaana peltosauniota, peltolemmikkiä, jauhosavikkaa, pujoja ja pillikkeitä. Viljelykasveista paikalla on kauraa ja muutama auringonkukka.

Golfkentän eteläreunan jokivarressa kasvaa pientareiden kasveja, kuten tummarusokkia, juolavehnnää, rikkanenähtiä, nokkosta, rantakukkaa, metsäkurjenpolvea, hiirenvirnaa, peltopähkämöä, keltaängelmää ja ranta-alpia. Suurheinistä paikalla ovat korpikastikka ja ruokohelpi. Pensaista alueella kasvaa kiiltolehti- ja mustuvapaju. Joen eteläranta (1) poikkeaa pohjoisrannasta, sillä siellä on varjostavia puita, haapaa, raitaa, sekä raudus- ja hieskoivuja.

Joen pohjoisreunan koivikon (5) kohdalta alkaa jokivarressa järviruokokasvusto, jota on joen molemmin puolin (8, 17, 18). Koivikossa valtalajina on rauduskoivu, rannan tuntumassa on muutamia hieskoivuja. Monet koivuista ovat jo latvoistaan kuivia. Koivujen joukossa on myös leppiä ja pihlajantaimia. Aluskasvillisuudessa on mm. runsaasti ruokohelpeä ja metsä- ja korpikastikkaa sekä hieman tesmaa. Rannan pajut ovat kiiltolehti- ja mustuvapajuja. Jokivarressa on viiltosarakasvustoja. Rantakukkaa ja rohtovirmajuurta on runsaasti, paikoin lehtopalsamia.

Koivikkoa vastapäätä joen toisella puolella on järviruoko-ruokohelpi-tulvaniittyä sekä pajuvaltaista tulvaniittyä (22). Lähellä moottoritietä joen itärannalla on suurempien (rauduskoivuja, haapoja) puiden muodostama metsikkö (4), jossa on melko runsaasti kuivuneita puita. Lähellä tietä on joenvarressa myös muutamia tervaleppiä. Kiirikki (2001) piti näitä joen mutkan ja Turunväylän välisiä metsiköitä säästettävänä alueina. Joen vesikasvillisuuteen kuuluvat iso-ulpukka, ratamosarpio, ilmeisesti siima- ja rantapalpakon risteymää. Myös muutama ahvenvitakasvusto löytyy.

Joen eteläpuolella, Kuninkaantien lukion ja joenvarsipuuston välissä, on suurruohoniittyä (3), joka on länsiosassa melko kuivaa, mutta muuttuu kosteammaksi itäosassaan koira-aitauksen (10) itäpuolella. Kuivemmillä osalla kasvaa mm. maitohorsmaa, nurmilauhaa, juolavehnää, koiranheinää, hiirenvirnaa, nokkosta sekä niitty- ja rönsyleinikkiä. Kosteammalla osalla kasvaa mm. keltaängelmää, metsäkurjenpolvea, rohtovirmajuurta, ranta-alpia ja koiranputkea. Kiirikki (2001) löysi kuvion 3 ja Kuninkaantien lukion kohdalta myös säästettävää ketomaista kasvillisuutta, mutta ketomaisuus on nyt mielestäni alueelta kadonnut.

Koira-aitauksesta itään suurruohoniitty (11) muuttuu melko nopeasti tulvaniityiksi. Alueen keskiosa on heinävaltaista tulvaniittyä (19), lähellä jokea on järviruoko-ruokohelpi-tulvaniittyä (17,18) sekä pajuvaltaista tulvaniittyä (22). Joelta kaakkoon kohti skeittipuistoa tulvaniityt ovat suurruoho- tai suurruoho-paju-tulvaniittyjä (20).

Järviruoko-ruokohelpi-tulvaniityillä kasvaa nimilajien lisäksi mm. korpikastikkaa, kapealehtiosmankäämeä ja mesiangervoa. Suurruoho-tulvaniityillä kasvaa rantakukkaa, tummarusokkia, ojasorsimoa, peltopähkämöä, rantayrttiä, suoputkea, kurjenmiekkää, rantayrttiä ja luhtakastikkaa. Kaivetuissa ojissa on mm. isovesihernettä, kalvasärviää, pikku- ja isolimaskaa sekä vesiruttoa.

Kuva 3. Näkymä Espoonjoen sillalta koilliseen.

Kuva 4. Golfkentän ja jokivarren pensaikon raja.

Kuva 5. Joenvarren koivikkoa ja sen aluskasvillisuutta kuviolla 5.

Kuva 6. Ahvenvitakasvusto joessa.

Kuva 7. Kuninkaantien lukion koillispuolella olevaa suuruohoniittyä (kuvio 3).

Kuva 8. Ojitettua heinävaltaista tulvaniittyä joen eteläpuolella (kuvio 19).

Kuva 9. Paju-suurruohotulvaniittyä skeittipuiston pohjoispuolella (kuvio 20)

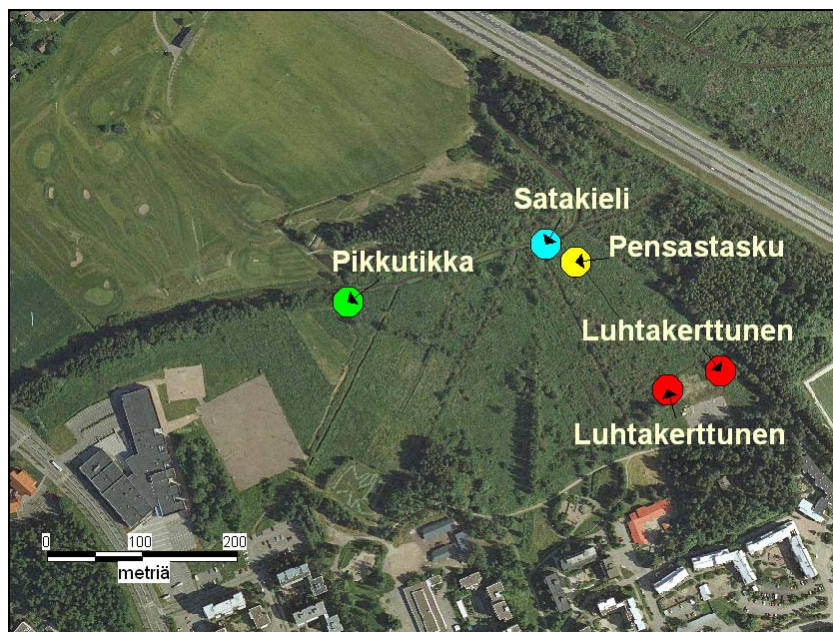

Kuva 10. Ruokohelvi- ja järviruokovaltaista kasvillisuutta jokivarressa (kuvio 8).

Linnusto

Koska maastokäynnit tehtiin vasta heinä- ja elokuussa, ei alueen linnustosta vuonna 2007 voi tehdä kovin suuria päätelmiä. Heinäkuun käynnillä havaittiin mielenkiintoisimpina lajeina pikkutikka, satakieli, pensastasku ja kaksi luhtakerttusta. Niiden havaintopaikat on esitetty kuvassa 11.

Kiirikin (2001) selvityksessä on linnustoa ja sen sijoittumista selvitysalueelle kuvailtu hieman tarkemmin.

Kuva 11. Maastokäynnillä havaitut mielenkiintoisimmat lintulajit.

Pikkutikka on luokiteltu Suomessa vaarantuneeksi ja sitä on Espoossa arvioitu olevan noin 50 paria (Heikkinen 2001). Pikkutikat pesivät lahoja lehtipuita sisältävissä metsiköissä, mielellään viljelyaukeiden ja vesistöjen tuntumassa. Selvitysalueen jokivarressa olevat metsiköt, joissa on runsaasti kuivuvaa ja lahoavaa puuta, ovat pikkutikalle optimaalista elinympäristöä.

Pensastasku on Suomessa silmälläpidettävä laji, joka on vähentynyt 1980-1990 luvuilla Suomessa (Väisänen ym. 1998, Väisänen 2006), ja tilanne oli samanlainen Espoossa (Heikkinen 2001). Pensastaskun elinympäristöjä ovat peltojen reunat sekä kosteat rantaniityt ja –suot.

Kiirikki (2001) havaitsi alueen pensaikoissa yhteensä viisi luhtakerttusta sekä yhden viitakerttusen. Vuonna 2001 alueelta ei löytynyt uhanalaisia tai direktiivilajeja. Muita mielenkiintoisia lajeja tuolloin olivat mm. satakielet (4) ja keltavästäräkki (2 reviiriä), joka on voimakkaasti vähentynyt Etelä-Suomessa.

Luontoarvojen vaikutus kaavoitukseen

Espoonjokilaakson maisema-arkkitehtikilpailussa suunnitteluohjeessa kilpailijoilta pyydettiin ratkaisuja viheralueen perusjäsentelystä sekä perusteltuja kannanottoja ja ideoita sen eri osien maisema-arkkitehtonisesta ilmeestä ja toiminnallisesta sisällöstä sekä niiden liittymisestä kaupunkirakenteeseen (Susi-Wolff ym. 2003). Vesiaihe ja sen sijoittuminen luontoarvojen kannalta sopivaan paikkaan oli myös yksi merkittävä tekijä.

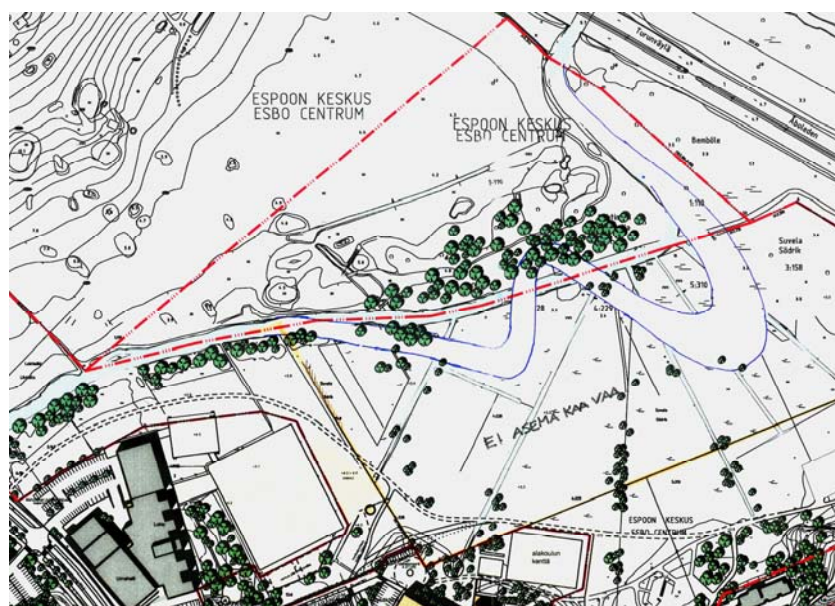
Voittaneessa ehdotuksessa 'Muistojen aalloilla' on Espoonjoki suunniteltu mutkittelemaan. Jokeen on myös suunniteltu leveämpiä kohtia, jotka luovat puistoon vesielementin ja samalla toimivat virtaamahuippujen tasaajina (kuva 12). Turunväylän ja Kirkkokadun välisellä osuudella suunnitelman ehdotus jokiuoman muuttamisesta kohdistuu pääasiassa ojitetulle tulvaniittyalueelle, kasvillisuuskuivioille 17,18, 19 ja 22. Pienialainen muutos on ehdotettu tehtäväksi myös nykyisen jokiuoman pohjoisreunalle.

Kuva 12. Maisema-arkkitehtuurikilpailun voittanut ehdotus 'Muistojen aalloilla'.

Kaavasuunnittelun luonnoksessa voittanut ehdotus on hahmoteltu pohjakartan päälle (kuva 13). Pinta-alallisesti ja ilmeisesti myös kaivettavilta massoiltaan suurin uoman laajennus sijoittuu kosteimpaan tulvaniityn osaan, jolle myös tulvavesi herkimmin nousee. Kasvillisuuden tyypit tuolla alueella ovat järviruoko-ruokohelppi-tulvaniittyä sekä paju- ja heinävaltaista tulvaniittyä.

Luontoselvityksen (Kiirikki 2001) perusteella muutettavalla alueella ei ole tiukasti suojeltuja luontoarvoja. Säästettäväksi ehdotetut lehtipuuvaltaiset metsiköt jäävät uoman muutoksen ulkopuolelle. Myöskään erityisesti suojeltavia lintulajeja ei alueella havaittu. Uoman muuttaminen ja suunnitelman toteuttaminen ehdotuksen mukaan on siis mahdollista. Luontoselvityksessä säästettäväksi ehdotetut metsät olisi hyvä säilyttää, samoin ainakin jossain kohtaa joen mutkia olisi hyvä säilyttää kasvillisuudeltaan luonnonmukaista rantaa ja rantapensaikkoa.

Kuva 13. Jokuoman muutosehdotus pohjakartan päälle hahmoteltuna.

Ehdotuksen toteuttaminen vaikuttaa voimakkaasti Espoonjokeen ja työ vaatii hyväksytyyn vesiluvan. Hankkeen positiivisia vaikutuksia ovat rantojen virkistyskäytön paraneminen, maiseman

monipuolistuminen sekä joen laajennusten tulvahuippuja loiventava vaikutus. Uoman luonnonmukaisempi muotoilu nykyiseen suoraan linjaan verrattuna todennäköisesti vaikuttaa positiivisesti vesihyönteisiin ja kaloihin.

Mahdollisia haittavaikutuksia voivat olla uoman kaivamisesta aiheutuva kiintoaineksen kulkeutuminen veden mukana ja siitä johtuva väliaikainen veden samentuma. Myös entiseen Kirkkojärven pohjaan sitoutuneita ravinteita saattaa lähteä liikkeelle. Toimenpiteistä voi aiheutua haittaa kaloille, vesihyönteisille ja vesikasveille työkohteessa ja siitä alajuoksulle päin.

Maamassojen kaivaminen aiheuttaa ja massojen poiskuljetus voi aiheuttaa haittaa myös työaluetta ympäröiville kasvillisuustypeille.

Mahdollisten haittojen minimoimiseksi uoman kaivamisessa tulisi huomioida ainakin seuraavat suositukset:

1) Työajankohta

Uomat kaivetaan talvityönä jäädytettyjen urien kautta, jolloin kulku työalueelle aiheuttaa vähiten haittaa kasvillisuudelle.

2) Kaivetaan vain eristetyissä uoman osissa

Työ tehdään siten, että ensin kaivetaan uudet sivu-uomat. Kun ne ovat valmiit, avataan niiden yhteys pääuomaan. Sen jälkeen täytettävät vanhan uoman osat eristetään padoilla muusta uomasta ja täytetään.

Todennäköisesti näin menetellen pienennetään jokeen kulkeutuvan sedimentin määrää, sillä suurimmat määrät sedimenttiä pölyyää veteen kaivuun yhteydessä. Jos kaivaminen ja täyttö tehdään suljetuissa uoman osissa, sedimentti ei pääse leviämään. Hienojakoisen sedimentin liikkeellelähtöä uomaa avatessa ei voi estää, mutta määrää voidaan pienentää.

3) Massojen läjitys maisemaelementteihin

Kaivettavat massat ovat todennäköisesti hyvin vesipitoisia. Massojen kuljettaminen pois olisi todennäköisesti pääasiassa siis veden kuljetusta. Kuljettamiseen tarvittaisiin sen tyyppinen auto, josta mutavedet eivät valuisi pitkin katua. Kuljetus tulisi kalliiksi ja aiheuttaisi runsaan raskaan liikenteen alueelle.

Paras vaihtoehto olisi kaivettavien massojen sijoittaminen viherrakenteina suunnittelualueelle: penkereitä, mäkiä, kasvipeitteisiä aaltoja. Jokiuoman tulvatasanteita voitaisiin muotoilla massasta, mikäli maa-aines ei ole liian hienojakoista (ja huuhtoutuisi tulvalla pois). Hienojakoinen läjitysmassa on läjitettävä kauemmas jokiuomasta.

Yhteenveto

Kirkkojärven puiston maisema-arkkitehtuurinen suunnitelma on mahdollista toteuttaa asemakaavassa eikä se vaaranna arvokkaita luontoarvoja. Asemakaavassa tulisi säilyttää luontoselvityksessä säilyttämisen arvoisina mainitut luontokohteet sekä alueen rakentamisessa tulisi huomioida annettuja suosituksia vesistövaikutusten minimoimiseksi.

Kirjallisuus

Hämet-Ahti, L., Suominen, J., Ulvinen, T., Uotila, P. 1998: Retkeilykasvio. – Luonnontieteellinen keskusmuseo, Kasvimuseo, Yliopistopaino, Helsinki.

Kiirikki, M. 2001: Espoonjokilaakson maisemasuunnitteluun liittyvä luontoselvitys. – Xenoble Oy.

Mossberg, B. & Stenberg, L. 2006: Suuri Pohjolan Kasvio. – Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki. 928 s.

Susi-Wolff, K., Nukari, T., Tikkanen-Lindström, T., Oittinen, M., Jaakkola-Kivinen, M. & Yli-Jama, L. (toim.) 2003: Espoonjokilaakson maisema-arkkitehtuurikilpailu 2.4.-2.9.2002. – Maisema-arkkitehtuurikilpailuja. 2/2003.

Väisänen, R.A., Koskimies, P. & Lammi, E. 1998: Muuttuva pesimälinnusto. – Otava. Helsinki.
Vihervaara, P. 2004: Turun ja Kaarinan Natura 2000 -alueiden lepakkokartoitus 2003. – Turun kaupunki, Ympäristönsuojelutoimisto, Julkaisuja 1/2004. 27 s.

Väisänen, R.A. 2006: Maalinnuston kannanvaihtelut Etelä- ja Pohjois-Suomessa 1983-2005. – Linnut vuosikirja 2006:83-98.
